

Александар Д. Стефановић*

Жељко С. Тешић**

Универзитет Сорбона, Париз

Научни рад Мишела Обена и србистика на Сорбони

Живот и рад Мишела Обена

Професор Мишел Обен рођен је 1923. године у Руану. У Тулузу је 1943. дипломирао енглески језик, а у то време, током Другог светског рата, придружио се и покрету отпора, па је био један од учесника у акцији ослобађања Париза. Радио је као професор енглеског језика у париском предграђу Нејиу, али је наставио студирање и стекао диплому Института за политичке студије у Паризу. Током одмора у лето 1956. године упознаје југословенски простори, како у свом тексту истиче Пол Луј Тома, „заљубио се у Југославију и њену културу (или њене културе), у њене становнике и њен/е језик/е” (Тома 1996: 617).¹ Године 1958. дипломира српскохрватски језик на Иналкоу (Факултету за оријенталне језике). Тада почиње његов академски и научни рад посвећен нашем језику, књижевности, култури и историји. Тај рад данас се документује важним студијама и монографијама о српским писцима, али и постојањем Департмана² за српски, хрватски, босански и црногорски језик – у наставку БСХЦ (првобитно српскохрватски) на Универзитету Сорбона у Паризу, у оквиру Катедре за славистику.

Најпре у Загребу (1958–1962), а затим у Београду (1963–1972) Обан је радио као лектор за француски језик. Докторат на тему *Историјске и песничке визије у делу Петра Петровића Његоша, принца и владике Црне Горе* одбранио на Сорбони 1971. године. Већ следеће 1972. оснива се департман за српскохрватски језик на Сорбони којим Мишел Обен управља све до пензионисања 1991. године. Преминуо је пет година касније (1996) остављајући за собом утемељен рад департмана који су његови претходници започели и оснажили, а чије су колеге, сарадници и наследници даље развијали и водили путем образовања нових филолога, будућих професора, преводилаца, научника и проучавалаца нашег језика, књижевности, историје и културе. Кратак осврт на данашњи рад департмана за БСХЦ језик биће дат у претпоследњој целини овог текста.

Посебно интересовање за књижевност српских писаца 19. столећа чини да се данас са сигурношћу може рећи да је Мишел Обен једна од кључних личности књижевноисторијске мисли на пољу српске (и југословенске), али и европске књижевности. Ипак, чини се да овом проучаваоцу треба посветити више пажње данас када се његово дело вредносно може може сагледати с јасне и довољне временске дистанце. На срећу, професори и проучаваоци нашег језика и књижевности у Француској и на простору

* aleksandar.stefanovic@sorbonne-universite.fr; ** zeljko.tesic@sorbonne-universite.fr

¹« Il est tombé amoureux de ce pays, de sa culture (ou plutôt de ses cultures !), de ses habitants et de leur(s) langue(s). »

²У овом тексту биће коришћено одређење *департман*, пошто је реч о делу Катедре за славистику на Универзитету Сорбона) иако се у неким, овде цитираним, текстовима користи реч *катедра*.

бивше Југославије дали су допринос томе да име и дело М. Обена данас буду присутни у различитим студијама, да се његово залагање за наш језик и културу и промовисање тог језика и културе и у овом тренутку јасно осећају у Француској. Овде се мисли на непосредан и посредан Обенов утицај, на студије које је написао, тј. његово научно дело, али и на чињеницу о значајном броју филолога који су се на департману који је основао одшколовали.

Обен је организовао и први међународни скуп посвећен једној српској личности из области књижевности (Вуку Стефановићу Караџићу) на Универзитету Сорбона 1987. године.

Српска књижевност и језику радовима Мишела Обена имају посебно место. „Као члан редакције *Ревје словенских студија* (*Revue des études slaves*) 1984. уређује посебан темат о Југославији са прилозима водећих филолога и историчара о питањима језика, књижевности и историје” (Лазих 2018: 131). Интересовао се и за радове слависта који су у ранијем периоду проучавали наше писце (објављен чланак „*Црногорци* Сипријана Робера и *Пјеванија* Симе Милутиновића”), али и значајних европских писаца попут Волтера.

О Волтеру и Србима

Посебно интересантан јесте текст Мишела Обена „Волтерово интересовање за југословенске земље” у коме разматра начин на који је чувени филозоф, писац и историчар говорио о народима са нашег простора. Аутор текста, рекло би се, инсистира на чињеници о незнању или бар погрешним виђењима на балканске народе од стране Француске 18. века, аргументујући своја запажања примерима записа из тог периода. Па и за самог Волтера ће на почетку истаћи: „Видећемо колико је мало знао и шта је научио за време руско-турског рата” (Исто: 706). Обан проблематизује помене Срба и Хрвата у Волтеровом чувеном делу *О обичајима и духу нација*, при томе, рекло би се, уз две претензије које искључују намеру аутора да критикује Волтеров рад, него да дочара перспективу тог дела прошлости. Најпре жели да покаже како су ови балкански народи у једном важном историјском периоду скрајнути у углове историјске позорнице јер без својих држава и без својих организација они тада постају тек успутне напомене историчара и мислилаца. Друга је намера да се нагласи како је историографија тог периода, упркос својој тежњи да се одупре религијским, хришћанским моделима историје, неретко и сама за изворе имала анегдотску грађу.

Дело Петра Петровића Његоша

Засигурно најдоминантније место у корпусу научно-истраживачког рада професора Мишела Обена заузима велика студија *Његош и историја у песниковом делу*, настала као продукт писања докторске дисертације о великом песнику 19. столећа. У њој највише долази до изражаја прегалаштво у раду на проучавању наше књижевности. Његов рад открива чврсту методолошку утемељеност.

У студији о Његошу дат је хронолошки поглед на живот и стваралаштво великог песника, подробно се разматрају периоди песниковог живота (наслови поглавља, уз „Увод” и „Закључак” јесу „Изворишта” „Младост” и „Зрелост”).

Примећујући да је Обен писао и склапао студију вођен трагом француске биографске школе, В. Лазих упућује на начин на који је француски

истраживач приступио изгуснутом композиту Његошеве биографије изnoseћи уверење да је основна тема, али и највећа вредност ове студије представљање Његошевих српских осећања и схватања.

Бавећи се Обеном као његошологом, критика запажа да је он указао на спергу историјских и политичких односа у Црној Гори у Његошевом књижевном опусу, те да је његов рад на поучавању историје Балкана потпомогао да се „подигне глас против произвољних напада на Његошево дјело” (Ђукић 2013: 272).

Истраживачи примећују да Обен указује на Његошево повезивање појмова нације и језика, те да раздваја припадност нацији од припадности религији, а доводи управо у везу народ и језик бивајући тако на трагу идеје о писању на народном језику чиме учвршћује темеље реформе Вука Караџића.

О Вуку Стефановићу Караџићу

Пишући о Његошу, рекло би се – неминовно, Мишел Обен пише и о Вуку Стефановићу Караџићу. Међународни научни скуп на Сорбони, који је, како је овде већ поменуто, организовао Обен, био је посвећен управо најзначајнијем реформатору српског књижевног језика. У зборнику радова излаганих на овом скупу налази се и Обенов текст „Рецепција Вука Караџића у Француској 19. века”³. Позивајући се на монографије Љубомира Стојановића и Миодрага Поповића, као и на нека истраживања веза између Вука и Француза, Обен најпре констатује да је простора за откривање нових чињеница мало. Његов задатак, констатује, може бити промишљање Вуковог дела у Француској, у време када је живао, односно одговор на питање да ли је Вуков рад био схваћен на прави начин.

Користећи више различитих извора из дужег временског распона, Обен је могао да увиди начин на који се рад Вука Караџића разумео још у времену када се тај рад одвијао, па све до модерног погледа на преласку у другу половину XX века. Истраживач Обен разматра књиге народних песама, као и остале сегменте Вуковог рада, али и литературу која нуди шири поглед на поднебље са кога Вук потиче и црпи грађу за свој рад. Велики значај имају и Мицкијевичева предавања која обухватају и тумачења народних песама, као и његовог наследника С. Робера.

Посредством оваквих извора и анализом онога што они пружају савременом проучаваоцу, Обен је дао значајан допринос систематизацији и уређивању података, а затим и јасној представи о рецепцији наше културе, језика и књижевности у Француској.

Обен и србистика на Сорбони

Проучавалац наше историје и књижевности, компаратиста и преводилац Обен најважнија је личност србистике на Сорбони. О овом делу његовог рада говорили су многи (П. Л. Тома, А. Стефановић, М. Павловић, Б. Лазић и др.), па ће овде бити предочено оно што представља суштину почетака србистике на Универзитету Сорбона у Паризу, као и тога што је до данас остало као наслеђе и наставак Обеновог пута.

³ Текст је доступан на француском језику под насловом „La Réception de Vuk Karadžić en France au XIXe siècle”.

Пошто је (према: Тома 1996: 618) 1971. године на Сорбони одбранио (поменуто) докторску дисертацију посвећену Његошу, Мишел Обен бива именован у звање *maître de conférences associé* – ванредни професор (1972–1974), а потом постаје *titulaire* (1974–1978) на департману за српскохрватски језик и југословенске књижевности, отвореном 1972. године. *Professeur en titre* (редовни професор) постаје 1978. године.

Професор Пол Луј Тома у тексту „О изучавању српског језика у Француској” истиче: „Катедру за српскохрватски језик на Сорбони од 1972. године, када је она и основана, држао је Мишел Обен (Michel Aubin)” (Тома 1998: 99). Овај посао професор Обен обављао је до пензионисања 1991. године. У том периоду уведени су програми *licence* (1985) и *maîtrise* (1986) за српскохрватски језик, па су се извођењу наставе придружили и лектори из Србије и Хрватске.

За разумевање доприноса Мишела Обена унапређењу студија југославистике, па тиме и србистике на Сорбони, неопходно је на овом месту посветити пажњу његовом тексту „Југославистика на Француским универзитетима”. Важност овог рада јесте првенствено у представљању традиције изучавања српскохрватског језика у Француској од почетака који се могу документовати, као и у наглашавању еволутивног пута усмереног ка томе да студије српскохрватског језика постану независни студијски програм по коме ће се образовати будући филолози из те области. Уз помињање важних имена захваљујући којима још у 19. веку Французи долазе у контакт са нашим језиком и књижевношћу и историјом (Фориел, Мицкијевич и Робер), Обен предаочава преглед градова и универзитетских центара у Француској у којима се с временом почео учити и студирати наш језик. Пишући о томе, он изражава снажно уверење о важности студирања и проучавања српскохрватског језика, књижевности, културе и историје. У коментарима који уоквирују изнете податке проговара, може се слободно рећи, један од најзначајнијих афирматора нашег језика, културе и уметности у Француској и Европи.

Студијска група за српскохрватски језик, примећује Обен, „одговарала је неоспорној потреби, о чему сведочи релативно велики број уписаних студената” (Исто: 158). Наводи број студената у распону од 1972 (30 студената) до 1977 (90 студената) истичући да је 95 процената тих студената „француске народности и две трећине њих су русисти”. Говори да су осим програма на којима југославистика заузима „аутономни положај”, формиран и „сертификати српскохрватског језика” у области техничких и економских области.

Текст се завршава јасном визијом: „Ширење српскохрватског језика и југословенске културе у Француској је дугорочан задатак”. Према Обеновом мишљењу, у прошлости је било доста погрешних представа и података о југословенским народима, али су ојачане туристичке, научне и културне везе тај проблем прилично неутралисале. Истиче да је јасна перспектива Југославије од стране „француске публике” задатак југославистике који превазилази чисто универзитетске амбиције.

Данас, скоро тридесет година након смрти професора Обена, изучавање српског језика, књижевности и културе на Сорбони, на посебном Департману за српски, хрватски, босански и црногорски језик (БСХЦ), у оквиру Катедре за славистику, траје, а дугорочни задатак о коме је говорио професор Мишел Обен бива испуњен, мада остаје као императиван и у будућности. Оно што је он започео, у највећој мери је наставио професор Пол Луј Тома проширивши наставнички тим у коме су различити стручњаци за области

језика, књижевности и историје, па студенти основних, мастер и докторских студија у оквирима предавања и вежби имају могућност да се квалитетно образују и стичу различите компетенције. Студенти добијају опште образовање из наведених области током прве три године да би се на мастер студијама јасније определили за одређене смерове као што су лингвистика и превођење.

Департман на коме се на Сорбони изучавају српски језик, књижевност и цивилизација у академској 2024/2025. години броји преко 70 студената уписаних на основне, мастер и докторске студије. Ту треба додати и студенте који студирају у оквиру других студијских смерова и који уз права, економију или стране језике студирају и БСХЦ, па по завршетку студија добијају диплому која им гарантује да су стручњаци и из те области.

Уз класичан вид студија, на Сорбони је од академске 2017/2018. године БСХЦ могуће студирати (мисли се на основне студије) и „на даљину”. Ове студије подразумевају рад на електронској платформи за учење где професори постављају различите материјале, а студенти уче користећи и проучавајући те садржаје, као и осталу препоручену литературу ван платформе.

Уз предавања из граматике, књижевности, језичке културе, превођења, уметности и историје, изузетно је значајно поменутинаставни предмет на другој години основних студија *Mise en situation orale – atelier théâtre* где се језичке компетенције студената унапређују посредством припреме позоришне представе по драми неког од писаца из Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине или Црне Горе. Предмет је осмислио Сава Анђелковић, дугогодишњи професор наше књижевности на Сорбони.

Студенти током традиционалног вида наставе на факултету имају прилику да се усавршавају у областима које студирају и на друге начине. У првом реду овде се мисли на програме које нуде бивше југословенске републике и где наши студенти одлазе у летње школе учења језика или проводе по цео семестар на појединим универзитетима. Као један од примера добре сарадње могу се навести програми које организује Међународни славистички центар из Београда.

Закључак

Претходно описани сегменти из богатог рада данашњег департмана на Сорбони, на коме се студира српски језик, остају у дубокој вези с делом и ставовима професора Мишела Обена. Његово прегалаштво на самим почецима, које је водило конституисању једног чврстог студијског система, очитује се и данас.

Иза професора Обена остали су значајни научни радови, вредне студије из области компаратистике, преводи и разматрања, али и дело које је данашњи студијски програм БСХЦ језика на Универзитету Сорбона. Професор је од 1985. године био дописни члан Академије наука Црне Горе. Као члан комитета *Revue des études slaves*, био је уредник броја посвећеног Југославији. Данас остаје дужност да се Обенов рад још шире и подробније испита како би се указало на важност његових увида, његове књижевноисторијске и теоријске мисли. То би могао бити рад вредан шире студије, будућих мастер радова или докторских дисертација.

